

Ajavaos ja -vagudel

I. Sissejuhatuseks

Sõnade päritolu, tähendus ja kasutus võivad näidata, kuidas keele kõnelejad mõtlevad ning millises kultuuris nad elavad. Vaatleme siinses artiklis eesti keele sõna *vagu* ja sellest moodustatud liitsõna *ajavagu*, püüdes avada nende sõnade tähenduste kujunemist ja tänapäevaseid semantilisi omadusi, kuid teiselt poolt jõuda ka lähemale sellele, kuidas on nähtud ja nähakse eesti keeles inimese elu ja töö tulemusi.

Sõna tähenduse kirjeldusel on kasutatud eri meetodeid. Struktuurilistlikus leksikaalses semantikas püütakse leida tähenduste omavahelisi suhteid (Cruse 1986). Oluline on emakeelse kõneleja arvamus, millised tähendused on näiteks vastandlikud või sünonüümsed. Leksikaalsete suhete analüüsi käigus selguvad ka polüseemse sõna eri tähendused. Uuemas, kuid samuti klassikaliseks saanud kognitiivses metafoorikäsitluses on olulisem näha polüseemse sõna tähenduse tekke mehhanisme laiemas seoses mõtlemise ja tunnetusega. Uuritakse seda, kuidas sõna tähendused kujunevad metafoorsete ja metonüümsete ülekannete põhjal mitte ainult ühes sõnas, vaid paljudes väljendites ja laiemates tähendusvaldkondades tervikuna (nt Lakoff & Johnson 1999). Nii võime näiteks näha mõistemetafoori ELU ON TEE avaldumist sellistes väljendites, nagu *elutee*, *elu läheb edasi* või *elu läheb rappa* (vt ka Õim & Õim 2019: 230jj). Kuigi metafoorsed ja metonüümsed väljendid on suures osas kultuurispetsiifilised, avalduvad neis siiski tihti samad kognitiivsed skeemid ja mõistemetafoorid, mis põhinevad inimkogemusel (Barcelona 2000: 6; Kövecses 2010, eesti ja soome metafooride võrdluse kohta vt nt Vainik jt 2021).

Siinses artiklis käsitleme sõnade *vagu* ja *ajavagu* tähendusi nii ajaloolises kui kaasaegse keele perspektiivis kasutades erinevaid semantilisi lähenemisi. Materjalina kasutame eelkõige *Eesti keele ühendkorpuses 2019* (EÜK2019) leiduvaid sõnu *vagu* ja *ajavagu* sisaldavaid lauseid, kuid ka sõnaraamatute andmeid ja muid keelenäiteid eri allikatest.

Ühendkorpuse materjali analüüsil kasutasime päringusüsteemi Sketch Engine kaudu automaatselt moodustatud sõnavisandeid, milles on muu hulgas näha sõna esinemus eri käänetes, sõnaga koos esinevad naabersõnad (kollokaadid) ja sõna sisaldavad laused koos kontekstiga.¹

2. Vagu seletussõnaraamatus

Sõnal *vagu* on Eesti keele seletussõnaraamatus (EKSS) neli tähendust. Esimene, tõenäoliselt kõige prototüüpsem, on *adra või muu töövahendiga viljeldava maa mullasse selle harimiseks v. millegi mahapanekuks tehtud pikk kitsas uure*. Teine tähendus on üldisemalt *piklik madal süvend millegi pinnas*. Kolmas on spetsiifilisem: *kurd või korts näos*. Neljas tähendus – *endisaegne pikkusmõõt* – näib olevat tänapäeva keeles ununenud. Nendest sõnaraamatus eristatud tähendustest võiks üldistada, et *vagu* on piklik süvend, eelkõige mullas (põllumajandusliku funktsiooniga) või näos, aga ka mujal mingi pinna sees.

Põllumajanduslik *vagu* on siiski huvitav selle poolest, et see ei pruugi olla süvend, vaid võib olla ka kõrgend. Näiteks kartulivaod aetakse kinni ja pikast süvendist saab hoopis pikk kõrgend, millel on hari (*vaohari*) ja küljed ning vahel on madalam osa – *vaovahe*. Kaugelt vaadates võime öelda, et *eemalt paistsid kõrged vaod*. Samas võidakse ka *vaovahet* nimetada *vaoks*, millel on *vaopõhi*, nagu näites (1). Seega võib *vagu* justkui olla iseenese vastand, tähistades kahte poolt (süvendit ja kõrgendit) sellises vastandipaari tüübis, mida on leksikaalses semantikas inglise keeles nimetatud *counterpart* (vrd eesti *paarik*) ja mille tüüpiline näited võiks olla *mägi ja org* või *külm ja lohk* (Cruse 1986: 225).

- (1) Madalates kohtades olid **vaod** veel vett täis, aga ülemises otsas, kõrgemal, mustendas **vaopõhjas** rasvane nätske muld. (Jutt käib suve teisest poolest, mil *kartul oli ammu ära õitsenud*; Viivi Luik, Seitsemes rahukevad, lk 37)

Vao kategoriseerimises on seega näha kahte printsiipi: ruumiliselt on see pikk süvend ja seostub lainelise pinnaga, funktsionaalselt on see pikk joon või viir (enamasti kas süvend või kõrgend), mis on tehtud mingi põllukultuuri jaoks.

¹ Vt Sketch Engine'i kasutamisest eesti leksikograafias nt Kallas jt 2015.

3. *Vaad* on nagu lained: *vagu* ja *joom*

Sõna *vagu* on etümoloogiliselt balti laen (vrd leedu ja läti *vaga*, Junntila 2015: 96, soome *vako*), mis on läänemeresoome keeltesse laenatud viljelusterminina. Vagude tegemine ongi algselt olnud seotud põlluharimisega. Vagusid ei tehta tavaliselt üks, vaid terve põllu jagu. Seetõttu on sage sõna mitmuslik kasutus.

Vagudega sarnase ehk lainelise kujuga pinnavorme esineb nii maal kui ka meres. Merepõhja lainelise vormi puhul räägitakse eesti keeles joomedest. Sõna *joom* on eesti seletussõnaraamatus määratletud kui 'pikk kitsas rannalähedane liivamadalik', selle kõrval tähendab sõna ka üldisemalt 'viir, vööt; juga' ja 'vool, voolus' (EKSS: *joom*). Teistes läänemeresoome keeltes tähistab vastav sõna eelkõige meremadalike vahelist sügavamat kohta (nt liivi *jūom*) või väina (nt vadja *jooma*, karjala *juuma*, ETY: *joom*); eesti murretest on andmeid sõna kasutusest nii veekogu põhjas oleva pikliku kõrgema kui ka madalama koha tähenduses (EMS: *joom*). Sarnaselt vaoga võib joome puhul esmaseks pidada uurde, pikliku süvendi tähendust, sekundaarselt on aga sõna hakatud kasutama kõrgema koha ehk pikliku meremadaliku tähistamiseks.

Võrdlusena on huvipakkuv ka sõna *joom* dünaamiline tähendus kui 'vool, voolus, veekeeris': Kihelkonna *mere veel on sured külmad joomed sihes* 'merevees on suured külmad voolused', Tõstamaa *vee jooma koht* 'vee voolukoht'. Viimases näites on sõna tõlgendatav lisaks uuema deverbaalse tuletisena verbist *joo(ma)* tähenduses 'joomine', kuigi ka sõna *joom*, -e on oletatud vanaks tuletiseks samast verbist (ETY: *joom*), sõnu võib pidada ka osalisteks homonüümideks.

Võrreldes sõna *vagu* semantilisi seoseid verbidega, torkab silma vanas eesti kirjakeeles esinev sõna *vaguma* 'Furchen Ziehen' (LEG: 276). See verb tähendab läänepoolsetes eesti murretes ka muldamist, esinedes samuti nõrgas astmes tüvega: *vaoma* ~ *vauma* (VMS: *vaguma*).

Tänapäeva eesti kirjakeel tunneb verbi *vaostama* 'vagusid ajama' (EKSS: *vaostama*). *Vaoma* on laiemalt levinud eesti keelealal siiski *vajuma* variandina ning *vaotama* verbi *vajutama* variandina. *Vaotama* esitab seletussõnaraamat *vajutama* kõnekeelse variandina (EKSS: *vaotama*). Eesti keele sõnaperede sõnaraamatus on aga esitatud *vaotama* kuuluvana sõnaperre VAGU (ESP: *vaotama*). Siin on nähtavasti *vagu*-tüve nõrka astet

vao-tajutud juursõnana, mille abil saab tuletada uusi vaoga tähenduslikult seotud sõnu (vrd Laakso 2017: 143). Verbide *vaoma* ja *vaotama* semantiline seos sõnaga *vagu* : *vao* on ajalooliselt sekundaarne, kuid häälikuline sarnasus on soosinud ka erinevate metafooride moodustamist.

4. *Vagu* ja *ajavagu* korpuses

Vaatlesime sõnu *vagu* ja *ajavagu* kasutuse selgitamiseks nende esinemisjuhte *Eesti keele ühendkorpuses 2019* (EÜK2019), mis sisaldab varem loodud eesti kirjakeele korpuseid ja neile lisatud uusi internetitekste, kokku 1,5 miljardit sõnet. Korpusest pärisime päringusüsteemi Sketch Engine kaudu automaatselt sõnade *vagu* ja *ajavagu* sõnavisandid, milles on näha nende esinemus eri käänetes, koos esinevad naabersõnad ja sõna sisaldavad laused koos kontekstiga. Siinses käsitluses jälgime sõnade *vagu* ja *ajavagu* vormide sagedust ja nende vormide kõrval esinevaid naabersõnu, et saada ülevaade, millistes tähendustes need sõnad eelkõige esinevad.

Korpuses leidis pisut üle 10 tuhande sõna *vagu* vormi. Tabelis 1 esitame sõna *vagu* vormide sageduse ja mõned tüüpilised näited korpusest.

Vorm	Esin. arv	Näited
Inessiiv <i>vaos</i> väga harva <i>vagudes</i>	3960	Edgar püüab emast rääkides tundeid vaos hoida. Eestis tuleks jällegi vaos hoida sedasorti poliitikuid, kellel pole au ega häbi. ...ravimeetodeid, mis teeks naha ilusamaks ja hoiaks seisundit vaos . Kartul mädaneb vagudes , vihmast leotatud põllud ei kannu hoost ega inimestki.
Nominatiiv <i>vagu</i> <i>vaod</i>	2229	Kuju vedamisest maasse jäänud vagu oli veel näha. Nendegi elus pole tundmatuks jäänud elu pahupool ja aja küntud vaod .
Genitiiv <i>vao</i> <i>vagude</i>	1863	Kui varem sai Sarap vao pealt neli kotti kartuleid, siis tänavu on hea, kui kakski tuleb. Põldudel, kus vesi mitmeks päevaks vagude vahele seisma jäi, võib saak ikalduda.
Partitiiv <i>vagu</i> <i>vagusid</i>	1038	Ta õpetas mind külmitust rukist külvama ja lubas vagu ajades adrakurgedest kinni hoida. Kutsehariduspõllul tahavad oma vagu künda nii väikesed koolid kui ka suured õppekeskused.
Illatiiv <i>vakku</i> <i>vagudesse</i>	322	Teise vakku panin kartulid. Ta püsib tõesti terve päeva ja ei kogune vagudesse .
Komitatiiv <i>vaoga</i> <i>vagudega</i>	185	Sellepärast ollakse leppinud tuttava vaoga , mida on terve elu ühtmoodi küntud Rehvi kiri on hõredam ja laiemate vagudega .
Elatiiv <i>vaost</i> <i>vagudest</i>	142	Kindlasti omaette natuur, keda vaevalt keegi suudab mõjustada ja vaost välja viia. Homme tuli tal hakata kinnistest vagudest kartuleid võtma.

Tabel 1. Lekseemi *vagu* esinemus eesti keele ühendkorpuses (2019)

Käändeti jagunesid sõna *vagu* vormid nii, et enim oli inessiivi vormi *vaos* (3960). Sagedasimad ees olevad naabersõnad² olid *end* ja *ennast* ning *tundeid* ja *emotsioone*; järel esines kõige rohkem verbi *hoidma* eri vorme, seega on korpuse näidete hulgas valdavalt väljendite *end/ennast/tundeid vaos hoidma* esinemusi. Samas on ka mõnevõrra näiteid millegi muu kui emotsioonide *vaos* hoidmisest, näiteks hoitakse *vaos poliitikuid* ja *naha seisundit*. Üksikuid näiteid oli siiski ka *vao* otseses tähenduses, sel juhul esineb ka mitmuse inessiivi vorme (*kartul mädaneb vagudes*).

Sageduselt teine kääne oli nominatiiv (2229 korda), mis esines palju ka mitmuses ja mille naabersõnad seostusid kündmise ja sügavuse-

² Esitame siin naabersõnadena ainult vahetult sõna *vagu* vormide ees või järel esinevaid leksikaalse tähendusega sõnavorme, nn vasak- ja paremkollokaate. Välja jäävad määratlejad (*see, oma* jms) ja sidesõnad (*ja, ning* jms).

ga: vormidest *vagu* ja *vaod* eespool esinesid kõige sagedamini sõnavormid *sügavad*, *sügav*, *küntud* ja *suured*, järel *sisse*, *sees*, *lahti* ja *taga*. Seega esinevad nominatiivi vormid erinevalt inessiivi vormidest eelkõige ruumilises ja/või põllumajanduslikus tähenduses.

Sageduselt järgnevad genitiivi ja partitiivi vormid (vastavalt 1863 ja 1038 korda), millega samuti sageli seostub kündmine/ajamine ja sügavus, vähemal määral pikkus. Genitiivvormide³ *vao* ja *vagude* ees esinevad näiteks *sügava* ja *pika*, järel esinevad tüüpiliselt ruumilise tähendusega postpositsioonid *vahel*, *vahela*, *põhja* ja *sisse*. Materjalis torkab silma genitiivvormide vähene kasutus metafoorses tähenduses. Partitiivvormide *vagu* ja *vagusid* ees esines tüüpiliselt *sügavaid*, *sügavat*, *sirgeid*, *mööda*, *taga ajama*, *ajada*, *sees* ja *künda*.

Oluliselt harvemini esineb illatiivi (pikka vormi 189, peaaegu ainult mitmuslikuna *vagudesse*, lühikest vormi *vakku* 133 korda). Illatiivi- ja elatiivvormidega seostuvad eelkõige *külvamine*, *väetis* ja *kartulid*, seega võib öelda, et sisekohakäänetes üldiselt kõneldakse vagudest eelkõige põllumajanduslikus tähenduses (v.a suur hulk eespool nimetatud tüübi *vaos hoidma* väljendeid). Komitatiiv väljendab üldjuhul mingi pinna omadust ega ole nii selgelt põllumajandusliku *vao* tüüpiline kasutuskontekst. Muid käändevorme esines harvemini.

Sõnauhend *aja vagu* esines korpuses ainult 8 korda, neist neljal korral oli nimetatud saatesarja *Ajavaod*, ülejäänute hulgas esinesid Joel Steinfeldi laulu sõnad (*aeg kaob ja kaob, on pikad aja vaod*; vt näide 12 allpool). Seega ei ole väljend eriti sage. Liitsõna *ajavagu* annab küll 268 juhtumit, kuid neist valdav enamus on sellesama saatesarja *Ajavaod* nimetus. Leidus siiski ka mõni üksik loovam kasutus, milles *ajavagu* on vanusega kaasnev joon klaveris (2) või inimnäos (3).

- (2) Kuna pikk eluiga on klaverile joonistanud oma **ajavaod**, siis vajaks ta hädasti renoveerimist, et olla ka praeguste ja tulevaste õpilaste jaoks esinduslik ja väärikas kaaslane ning kooli ajaloo kandja.
- (3) Tuleval aastal 80. juubelit tähistava mehe näos peaaegu polegi **ajavagusid**.

³ Vähesel määral esineb korpuses genitiivvormide hulgas ka kohanime *Vao*, kuid see ei muuda üldtendentse.

5. Vao metafoorika

Vagude saamiseks on vaja kündjat, ajavagused teeb aeg. Lisaks tegijale ja tema tööle on ometi vaja veel sobivat pinnast, mis võimaldab lainelise pinnavormi teket. Vagused saab ajada haritud mullaga põldu, joomi pehmesse liivasesse merepõhja. Lainelist struktuuri võimaldav „pinnas“ annab aluse ka sõnaga *vagu* seotud metafooride sünnile.

Sõnaga *vagu* annab EKSS ka rühma metafoorseid väljendeid: *vaos olema, vaos hoidma, vaos pidama, vaost välja viima* jms, mis olid väga sagedad ka korpuses. Need väljendid on seotud emotsionaalse või muu kontrolli säilitamisega. Väljendi taustal on ettekujutus mingist normist, millest kõrvalekaldumist tuleb jõudu rakendades vältida. Selle mõistemetafoori võiks sõnastada: KONTROLLI OMAMINE ON VAOS ASUMINE/LIIKUMINE. Enamasti mõeldakse sõnaraamatu näitelausestes ja ka korpuse näidetes psüühilist tasakaalu (4), kuid see võib olla ka nt millegi koguse hoidmine etteantud piirides (5).

- (4) Ta on ohtlik mees, kes ei suuda **tundeid vaos hoida**.
- (5) Uurijad süstisid uurimisalustele veresuhkru kontrolli all hoidmiseks insuliini ja andsid suu kaudu manustatavat ravimit ning **vererõhu vaos hoidmiseks** südameravimit.

Vagu on seega midagi positiivset ja stabiilset, millest väljumine head ei too. Küllap on selle taga ikka põllumajandusliku *vao* mõiste: mis on *vaos*, see kasvab ja edeneb, mis *vaost* väljas, see hukkub või vähemalt ei kasva nii hästi. Samuti võib mõistemetafoori motiveerida ka ettekujutus vaos kõndimisest: et vaos püsida, tuleb hoida tasakaalu, mis omakorda metafoorselt tähendab tunnete kontrolli all hoidmist.

Eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaasis JUSTKUI leiab sõnaga *vagu* üks rühm fraseologisme tüübinimega (*nii et*) *vagu taga*. Selle tüübi väljendeid on kasutatud eelkõige millegi kuuma või teravamaitselise alla neelamise kohta, väljendamaks subjektiivset (valu)astingut (6). Metafooriline ülekanne on siin ilmselt toimunud selle alusel, et ka põletus võib tekitada vao, kui see on põhjustatud pikisuunas liikuva kuuma vedeliku poolt. Sama väljendit *nii et vagu taga* on kasutatud ka näiteks vankri kiire liikumise kohta (7) või ka tegusa inimese

kohta (8), kus *vagu* näitab ilmselt liikumise või tegutsemise resultatiivsusust. *Kartulivagu ajama* on andmebaasi JUSTKUI andmetel olnud kasutusel ka seksuaalsuhte tähenduses.

- (6) Kui mõni tulist toitu alla neelab: „Läheb alla nii, **et vagu taga.**“
- (7) Läheb igavese kiiruga, suure hooga lükkab teised eest kõrva, nii **et vagu taga.**
- (8) Magu ees ja **vagu taga** – öeldakse uhke inimese kohta.

Vagude kündmine või ajamine näib eesti keeles ja meeles olevat prototüüpne resultatiivse, kuid raske töö esindaja: TÖÖTAMINE ON KÜNDMINE; TÖÖVALDKOND ON PÕLD. Korpuses leidis hulganisti näiteid, kus *vagude kündmine* või *ajamine* tähendas tööd mingis valdkonnas, mida mõnikord ka nimetatakse otsesõnu *põlluks* (9).

- (9) Ajakirjanikuna on ta Eesti tiptase n-ö kõrgema pilootaži alal: välis- ja siseelu kommenteerijana. **Sel põllul** pole ühelgi kündjal **nii pikka ja sirgelt aetud vagu** ette näidata.

Tihti on *vagude ajamise* puhul tegemist treenimise ja saavutustega spordivaldkonnas (10).

- (10) Olle pole lasknud end heidutada ebaõnnest, vaid on maamehe kombel **ajanud oma vagu.**

Leidub ka metafoorseid laiendusi, kus sama allikvaldkond (põllu kündmine) on üle kantud pisut teisiti, näiteks on abistavat varasemat tööd nimetatud *vagude ette ajamiseks* (11).

- (11) Kuid möödus veel mitu väärtuslikku aastat pärast okupatsiooni lõppu, enne kui avanes võimalus ammukavatsetud töö juurde asuda. **Paar vagu on autorile ette ajanud** ka Tartu kunstimuuseumi 1991. aasta näitus „Mida on sõjale kunstil öelda“.

6. Ajavagu: aeg ja töö koos

Olulist *vao*-metafoori kannab endas ka liitsõna *ajavagu* (või ka sõnaühend *aja vagu*), mis seostub laiemalt aja käsitlusega keeles. See esineb

mitmuslikuna vormis *ajavaod* näiteks Eesti Rahvusringhäälingu saate pealkirjana (saatesari *Ajavaod* 2010–2013) ja ka raamatu pealkirjas (Jaak Valdre raamat *Eesti tõstesporidi ajavaod*, 2017). Väljend näib olevat üsna uus, võimalik, et selle levikut on soosinud Joel Steinfeldti 1970. aastatel kuulsaks lauldud laulu sõnad (12).

- (12) Aeg kaob ja kaob, / on pikad aja vaod –
 mil ükskord vagu valmis saab, / et sinna külvata,
 aeg kaob ja kaob, / on pikad **aja vaod**.
 (sasslantis.ee/lyrics-joel-steinfeldt-aeg-kaob-ja-kaob)

Sarnast kasutust on näha ka mõnes (tõenäoliselt hilisemas) juhuluuletuses (13). Sellisena on *ajavaod* tsitaatsõna (ununenud) laulust, mida kasutatakse aja jooksul saavutatu poeetiliseks nimetamiseks.

- (13) Viljakad ja rõõmsad päevad, / elu sisukamaks teevad. / Aasta aasta
 järel kaob, / olgu pikad **ajavaod!**
 (luuletused.score.ee/onn)

Aja käsitlemisel on kognitiivses metafooriteoorias räägitud kõige rohkem kolmest ruumi ja liikumisega seotud põhimetafoorist: *liikuva aja metafoor*, *liikuva vaateleja metafoor* ja *ajaorientatsiooni metafoor* (Lakoff & Johnson 1999: 140–148). Kõigi nende väljendusi on Ann Veismann (2001) leidnud ka eesti keelest, näiteks *mineval aastal*, *läinud aastal* (liikuva aja metafoor); *kui ülikool seljataga*, *edaspidi* (liikuva vaateleja ehk ajamaastiku metafoor). Teisest küljest võib AEG olla mõistestatud TE-GUTSEJANA, mille alametafooridena võib loetleda näiteks selliseid, nagu AEG ON HÄVITAJA, AEG ON RAVIJA, AEG ON VARAS (Lakoff & Johnson 1999, Evans 2004: 159–167, Kövecses 2010). Eesti keelest võib siin tuua näiteks Heldur Karmo loodud laulusõnad: *aeg annab kõik ja kõik ta võtab ka, kuid, kallid, aeg ei keela silma vaadata* (heldurkarmo.net.ee/?qry=1,1887), kus *aeg* on personifitseeritud *andjaks*, *võtjaks* ja *lubajaks*.

Ajavagu võiks esindada metafoori AEG ON TÖÖ TEGIJA. Sama mõistemetafoori väljendus võib olla ka näiteks *aeg teeb oma töö* või *aeg töötab tema kasuks/kahjuks*, mida kasutatakse aeglaste iseeneslike muutuste kirjeldamiseks. Võime selle nimetada *töötava aja metafooriks*, milles AEGA nähakse aeglast, kuid kindlaid muutusi kaasa toova tegutsemise

subjektina. *Ajavaod* on üks *töötava aja metafoori* ilmekaid väljendusi: AEG ON KÜNDJA, kes muudab maastiku viljakandvaks, mistõttu *ajavaod* ajaloo kontekstis on pigem positiivsed jäljed, mida ajalukku on jäetud. Samas võib *ajavagusid* ilmselt mõista ka *aja sisse küntud vagudena*, sel juhul ei ole AEG kündja, vaid pinnas. Õnneks ei peagi samast metafoorsest väljendist alati ühtmoodi aru saama.

7. Kokkuvõte

Vaatlesime artiklis sõna *vagu* ja sellest tuletatud sõnu eesti keeles, sealhulgas liitsõna *ajavagu* erinevatest vaatenurkadest. Balti laenuna on *vagu* tulnud läänemeresoome keeltesse ilmselt põllumajanduslikus tähenduses, kuid selle tähendusväli on tunduvalt laienenud. Tänapäeva eesti keeles võib sõna tähendada ka mingit muud pikka süvendi ja kõrgendi kombinatsiooni, näiteks pinnases või näos. *Vagu* võib tähistada nii vaoharja kui ka vaovahet, olles nii iseenda semantiline paarik (*counterpart*).

Sõna *vagu* esineb eesti keeles kõige sagedamini sisekohakäänetes, enim ainsuse inessiivis (*vaos*). Sõna nõrgaastmeliste vormide sagedus on soosinud ka *vao*-kasutust omaette juursõnana ning sekundaarset seostamist sõnadega nagu *vaotama*.

Vagu on andnud hea aluse erinevate metafooriliste tähenduste sünniks. Ühelt poolt seostuvad need tähendused inimese vajadusega millegi üle kontrolli hoida: eelkõige hoitakse *vaos* oma tundeid. Teiselt poolt on *vagude kündmine* andnud hulga inimese elu ja saatusega seotud metafoore. Nii nagu *vagu* sünnib kündja pingutuse tulemusel ja annab võimaluse saagiks, nii töötab ka inimene üldisemalt elu *põllul* ja künnab seal oma *vagusid*. Samuti *künnab vagusid* aegki ja tekivad *ajavaod*. (*Aja*)*vagude* metafoor näib eesti keeles olevat kohanenud inimese elu ja selle jooksul tehtud töö tulemuslikkuse tähistajaks.

Kasutatud kirjandus ja allikad

- Barcelona, Antonio. 2000. Introduction. The cognitive theory of metaphor and metonymy. Antonio Barcelona (toim.), *Metphor and Metonymy on the Crossroads. A Cognitive Perspective*, 1–39. Berlin: Moutun de Gruyter.
- Cruse, D. A. 1986. *Lexical semantics*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- EKSS = *Eesti keele seletussõnaraamat*. www.eki.ee/dict/ekss/.
- EMS = *Eesti murrete sõnaraamat*. www.eki.ee/dict/ems/.
- EÜK2019 = *Eesti keele ühendkorpus 2019*. doi.org/10.15155/3-00-0000-0000-0000-08565L.
- ESP = *Eesti keele sõnapered*. www.eki.ee/dict/sp/.
- ETY = *Eesti etimoloogiasõnaraamat*. www.eki.ee/dict/ety/.
- Evans, Vyvyan. 2004. *The Structure of Time*. Amsterdam: John Benjamins.
- Junttila, Santeri. 2015. *Tiedon kumuloituminen ja trendit lainasanatutkimuksessa. Kantasuomen balttilaislainojen tutkimushistoria*. Helsinki.
- JUSTKUI = Eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaas. www.folklore.ee/justkui/andmebaas.php.
- Kallas, Jelena, Kristina Koppel & Maria Tuulik. 2015. Korpusleksikograafia uued võimalused eesti keele kollokatsioonisõnastiku näitel. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 11. 75–94.
- Kövecses, Zoltan. 2010. *Metaphor. A practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Laakso, Johanna. 2017. Back to the roots? Critical reflections on the 'root' in Finno-Ugric Linguistics. *ESUKA – JEFUL* 8 (1). 133–148.
- Lakoff, George & Mark Johnson. 1999. *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- LEG = Salomon Heinrich Vestring. 1998. *Lexicon Esthonicum Germanicum*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- Vainik, Ene, Pirkko Muikku-Werner & Geda Paulsen. 2021. Miten kuvailla vihaa? Viron ja suomen idiomien vertailu kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 31. 252–285.
- Veismann, Ann. 2001. On the conceptualization of time in Estonian. Ilona Tragel (toim.), *Papers in Estonian Cognitive Linguistics*, 22–47. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- VMS = *Väike murdesõnastik*. www.eki.ee/dict/vms/.
- Õim, Asta & Katre Õim. 2019. *Lähtekohti eesti fraseoloogia käsitlemiseks*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.